

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אב מלאכה - בורר

(ע"ד א') **תנו רבנן:** היו לפניו [שני] מיני אוכלין, בורר ואוכל, בורר ומניח. ולא יברור. ואם בירר חייב חטאת.

(ומקשה) מאי קאמר (תחילה כתוב בורר ואוכל, ואח"כ מסיים ולא יברור)?

אמר עולא: הכי קאמר - בורר ואוכל לבו ביום, ובורר ומניח לבו ביום. ולמחר לא יברור, ואם בירר חייב חטאת.

מתקיף לה רב חסדא: וכי מותר לאפות לבו ביום? וכי מותר לבשל לבו ביום?!

אלא אמר רב חסדא: בורר ואוכל פחות מכשיעור, בורר ומניח פחות מכשיעור. וכשיעור לא יברור, ואם בירר חייב חטאת.

מתקיף לה רב יוסף: וכי מותר לאפות פחות מכשיעור?!

אלא אמר רב יוסף: בורר ואוכל ביד, בורר ומניח ביד. בקנון ובתמחוי לא יברור. ואם בירר, פטור אבל אסור. ובנפה ובכברה לא יברור, ואם בירר חייב חטאת.

מתקיף לה רב המנונא: מידי קנון ותמחוי קתני?!

אלא אמר רב המנונא: בורר ואוכל אוכל מתוך הפסולת, בורר ומניח אוכל מתוך הפסולת. פסולת מתוך אוכל לא יברור, ואם בירר חייב חטאת.

מתקיף לה אביי: מידי אוכל מתוך פסולת קתני?!

אלא אמר אביי: בורר ואוכל לאלתר, ובורר ומניח לאלתר. ולבו ביום (שלא לאלתר) לא יברור. ואם בירר, נעשה כבורר לאוצר, וחייב חטאת¹.

אמרוה רבנן קמיה דרבה. אמר להו: שפיר אמר נחמני.

היו לפניו שני מיני אוכלין, ובירר ואכל ובירר והניח - רב אשי מתני: פטור. ר' ירמיה מדיפתי מתני: חייב. (ומקשה) רב אשי מתני פטור, והא תני חייב! (ומתרץ) לא קשיא הא בקנון ותמחוי (פטור), הא בנפה וכברה (שעיקר ברירה בהם, חייב).

אמר חזקיה²: הבורר תורמוסים מתוך פסולת שלהן (לאחר ששלקן בורר אוכל מתוך הקליפה), חייב.

(ומקשה) לימא קסבר חזקיה (לברור) אוכל מתוך פסולת אסור (אפילו לאכול לאלתר, דהא סתמא קאמר ליה)?!

(ומתרץ) שאני תורמוסים דשלקי ליה שבעא זימני, ואי לא שקלי ליה מסרח, וכפסולת מתוך אוכל דמי³.

1. כתב הר"ן (בחידושו, ע"ד א', סוד"ה ולבו ביום): וליכא לאקשוויי לאביי, מכיון דבו ביום חייב חטאת, היאך שרי לאלתר, דהא בישול אפילו לאלתר אסור! דכיון שאינו אלא לפי שעה, אינו אלא כמתעסק באכילה. עכ"ל. וכעין זה כתב הרשב"א (תשובות, ח"ד, סימן עה), שכל שאוכל לאלתר כדרך שדרךן של בני אדם לאכול, אע"פ שיש באותו צד בעצמו חיוב חטאת, בשמניח לאחר זמן, ואפילו לבו ביום, מותר.

2. דקד"ס. ובדפוס וילנא (שלפנינו): חזקיה אמר.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

הגדרת מלאכת בורר: ביארו רבינו חננאל, הערוך, וספר העתים, שבורר הוא המעביר פסולת המעורבת באוכל ואינה מחוברת. ואינה דומה לקליפה שצריכה פירוק⁴, או עפרורית שצריכה ניפוף (שבאלו הפסולת מחוברת לאוכל), אלא היא מעורבת בלבד.⁵

התנאים לחיוב במלאכת בורר: אין איסור בורר כי אם באחד מג' אופנים: א. פסולת מתוך אוכל. דעת רוב הראשונים, דחייב אפילו לאלתר. וכן פסק השו"ע⁶. ב. בכלי שדרך לברור בו, כגון נפה וכברה, חייב, אפילו בורר אוכל מתוך פסולת, ולאלתר. ג. לאחר זמן חייב, אפילו אוכל מתוך פסולת, ובידו. וכן פסק השו"ע⁷.

ברירת פסולת מתוך אוכל: דעת רב האי גאון, רבינו חננאל, רמב"ן ורוב הראשונים, שגם לאביי פסולת מתוך אוכל אסור, כאוקימתת רב המנוא. ורק אוכל מתוך פסולת, ביד, הותר לאלתר. ודעת הרי"ד ורבינו אשר מלוניל, שלפי אביי, כשבורר לאלתר, אפילו פסולת מתוך אוכל, מותר⁸. והשו"ע⁹ פסק כרוב הראשונים.

אוכל מתוך פסולת, לאלתר, מותר: ביארו תוספות, דאוכל מתוך פסולת, אין דרך ברירה בכך, והוי שינוי. וכתבו, דכשפסולת מרובה על האוכל, הוי אוכל מתוך פסולת דרך ברירה, ואסור. ורמב"ן ור"ן ביארו, דאוכל מתוך פסולת הוא דרך אכילה, דבהיתירא עסיק. ופסולת מתוך אוכל אסור, דלעולם הוא דרך ברירה, דבאיסורא עסיק. וכן ביאר ריטב"א, "כי כשנוטל האוכל לאוכלו, אינו נראה כבורר, אלא שנוטל מה שהוא רוצה לתת

3. פירש רש"י: דשלקי ליה שבעא זימנין, למתקן. ואי לא שקלי ליה לאוכל מתוך הפסולת, מתוך שהוא רך ונימוק על ידי שנשלק הרבה, מסרח, והלכך אוכל נמי, כל זמן שמעורב בו הוי כפסולת, ומיהו אוכל הוא, ומחמירין עליה למיהויה ההוא דשקיל כפסולת מתוך אוכל. ולי נראה הבורר תורמוסין מתוך פסולת שלהן - מששלקן פעם אחת ממרקין ומערין אותן המים, ובורר המתולעות שלהן, כמו שעושין לפולין, וכן בכל פעם ופעם, וזה בורר האוכל ומניח הפסולת, ואי לא שקלי ליה מסרח גרסינן, הלכך: מששלקום פעמים ושלש חשיב ליה פסולת, הואיל ואי שביק להו הכי דלא הדר שלק להו - מסרח, וכשהוא נוטל מתוך שאר מינין גרועין המעורבין בהן - כפסולת מתוך אוכל דמי, דהנהו שאר מינין לא מסרחי דגמר להו בישוליהו פעם ראשונה ושניה.

ורבינו הלוי גריס: ואי שקילי ליה מסרח - כשנוטלו נימוח בין אצבעותיו ונמאס, הלכך, ההוא דשקיל הוי כפסולת, והנשאר הוי אוכל עד שחוזר ונוטלו. עכ"ל.

4. ולדבריהם אין איסור לקלוף פירות בשבת, אפילו להניח. ובספר התרומה כתב (שלא כדבריהם) שיש לאסור קליפת שומים ובצלים שלא לאלתר, מטעם בורר. וכ"כ סמ"ג וסמ"ק. הובאו בב"י (או"ח שכא"ט).

5. וכן פסק ערוך השולחן (שיט, סעי' כא-כב). ונחלקו האחרונים אם יש ברירה בחפצים שאינם אוכל: כתב באור שמח (שבת ח"א): דע דבורר גדרו הוא - בדבר הבלול יחד ומשתמש כשהוא בלול; בזה אם בורר מאתו פסולת מתוך האוכל, או בשני מינים, הוי בורר והוי מלאכה. אבל בדבר שאינו בלול, לא שייך בורר (כגון כלים ובגדים, שמשתמש בכל אחד בפני עצמו). עכ"ל. עיי"ש. והמשנ"ב (שיט, ג ס"ק טו) כתב דהוא הדין בכל דבר כשהם שני מינים, כגון כלים ובגדים, שייך ברירה. וכן פסק 'בן איש חי' (שנה ב, בשלח, יג). מקורות - רבינו חננאל (ע"ד א'). ערוך (ערוך זר, ב). ספר העיתים (הל' שבת ס' רכה).

6. או"ח שיט, ד. מקורות - רבינו חננאל (ע"ד ב', ד"ה ת"ר היו; הו"ד בר"ן). ר"ן (לב א בר"ף, ד"ה ונמצא). רמב"ן (ע"ד א', ד"ה והתניא). סמ"ג (לאוין סה, ד"ה הבורר). סמ"ק (מצוה רפב). ריטב"א (ד"ה אמרו; ד"ה היו לפניו). מאירי (ד"ה וזה שבארנו). רא"ש (פ"ז ס' ד). וראה רי"ד (ספר המכריע, ס' כג). תוספות (הו"ד בריטב"א. וראה מה שדן בדבריהם בביה"ל, שיט, ג, ד"ה ומניח).

7. או"ח שיט, א-ב, ומשנ"ב (ס"ק א).

8. כתב הבה"ל (שיט, ב, ד"ה ומניח השני): ודברי התוספות (בד"ה היו וכו') שכתבו שבורר אותו שאינו חפץ וכו' יש להסתפק אי כונתם בלאלתר, או אפילו בלאחר זמן ופליגי אדעת הרמב"ם והסמ"ג ויתר הפוסקים דס"ל דפסולת מתוך אוכל לאלתר חייב.

9. או"ח שיט, ד. מקורות - רי"ד (ספר המכריע, ס' כג). רבינו אשר מלוניל (הובא בספר ההשלמה שבת ע"ד א', ובספר הבתים לרבינו דוד כוכבי, שערי המלאכות האסורות בשבת, שער י', הוצ' בלוי, עמ' רצז).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לפיו, 10

שיעור לאלתר: ביאר רבינו חננאל, כל זמן שיושב על השולחן ואוכל¹¹. ורבינו ירוחם כתב: לאלתר, כלומר לאותה סעודה. אבל לבו ביום, כלומר שבורר ומניח לצורך סעודה אחרת של אותו יום בעצמו, אסור¹². **והרמב"ם** כתב: "הבורר אכל מתוך פסלת בידו להניחו, אכלו לבו ביום - נעשה כבורר לאוצר, וחיב. היו לפניו שני מיני אכלין מערבין - בורר אחד מאחד, ומניח לאכל מיד. ואם בירר והניח לאחר זמן, אכלו לבו ביום, כגון שברר בשחרית לאכל בין הערבים - חיב¹³. והשו"ע¹⁴ נקט לשון הרמב"ם.

בורר בעת האכילה: יש אומרים ששם בורר הוא דווקא כשבורר לפני האכילה, ומכין לאכול לאלתר. אבל אם בעת האכילה אוחז ומשליך הפסולת, לא שייך בורר, שזהו דרך מאכל. ויש אומרים שבפסולת מאוכל, לעולם הוא דרך ברירה וחייב, דבאיסורא קא עסיק¹⁵.

היו לפניו שני מיני אוכלין: רש"י גרס מיני אוכלין. ולא 'שני' מיני אוכלין, דהכא בבורר אוכל מתוך פסולת הוא, ולא בבורר אוכל מתוך אוכל. **הרמב"ם** כתב: "הבורר אכל מתוך פסלת, או שהיו לפניו שני מיני אכלין וברר מין ממין אחר: בנפה ובכברה - חיב¹⁶. ור"י גרס 'שני' מיני אוכלים, שבורר אחד מחבירו, והמין שאינו חפץ לאכול קרוי פסולת. וכן אמר בירושלמי: הבורר אוכלין מתוך אוכלין, חזקיה אמר בורר ואוכל וכו'. וכן גירסת רבינו

10. והחיי אדם (חלק ב-ג, כלל טז, סעי' א) כתב שיש לחוש לדעת תוספות, ולהחמיר כשפסולת מרובה על האוכל, דאסור לברור אפילו האוכל, ומכל שכן הפסולת. עיי"ש. אמנם בביה"ל (שיט"א, ד"ה הבורר) כתב דמדלא העתיק המחבר שיטת תוספות, משמע דלא סבירא ליה כן. ושכן משמע ברמ"א (שיט"ד). מקורות - תוספות (ע"ד א', ד"ה בורר ואוכל). ריטב"א (סוד"ה אבל פסולת). רמב"ן (חי' ע"ד א', ד"ה והתניא, בסופו). ר"ן (חי' ד"ה ולבו ביום).

11. ובביאור דבריו נראה מדברי הראשונים שכוונתו כל שבורר לצורך הסעודה שלפניו, ואע"פ שיאכלנה בעוד שעה. לאפוקי כשבורר לסעודה אחרת, כגון מסעודת שחרית לסעודת המנחה. שכן כתב הרא"ש: ושיעור לאלתר פירש רבינו חננאל ז"ל שיעור מה שמיסב על השולחן לאותה סעודה. וכ"כ הר"ן. וראה עוד להלן.

12. אמנם לאחר מכן בסמוך, מביא רבינו ירוחם את דברי רבינו חננאל. ומשמע שהם הם הדברים.

13. נראה שדעת הרמב"ם דלא שנא אוכל מתוך פסולת לא שנא אוכל מתוך אוכל, כל לאותה סעודה לאלתר קרי ליה, ושרי. וכל לסעודה אחרת, חייב. וכ"כ כמה ממפרשי הרמב"ם. וראה להלן (שהב"י כתב אחרת).

14. או"ח שיט"ב-ג. בב"י כתב שנראה מדברי הרמב"ם, שבבורר אוכל מתוך פסולת, להניח עד אחר שלוש או ארבע שעות, חייב. ובבורר אוכל אחד מאחר, לא מחייב אלא בירר שחרית לאכול בין הערביים. וכן ביאר המג"א (ס"ק ו) דברי השו"ע. והמשנ"ב (ס"ק טז) כתב שגם בבורר אוכל מאוכל, חייב בזמן מופלג מהסעודה. ולגבי איסור טוחן, שכתב הרמ"א שאם מחתך הירק כדי לאכלו מיד, שרי, הוסיף המג"א (שכא, ס"ק טו): "ועכ"פ אסור לעשות עד יציאת בית הכנסת, דבעינן סמוך לסעודה ממש". והביאו המשנ"ב (שכא, ס"ק מה). מקורות - רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, נתיב יב ח"ח). רמב"ם (הל' שבת ח"ג).

15. במח' זו נחלקו האחרונים, מהר"י אבולעפיא, ומהריט"ץ ועוד (ראה ביאור הלכה שיט"ד, ד"ה הבורר פסולת). ובבה"ל (שם) תלה מחלוקתם במחלוקת ראשונים: שדעת הרמב"ן והריטב"א כדעה המקילה, והרא"ש מחמיר.

16. פשטות לשונו שהבורר מין אוכל ממין אחר, ולא משנה באיזה מהם חפץ, נחשב כאוכל מתוך פסולת. ודלא כמש"כ בתוספות שאותו שחפץ לאכול חשיב אוכל, והשני פסולת. וכן הובא פירוש זה בביה"ל (שיט"ב, ד"ה ומניח השני) בשם ר' דוד עראמה והמגילת ספר, עיי"ש. ובדומה לרש"י. אמנם לכאורה יש הבדל: לפי הרמב"ם כשבורר המין שאינו רוצה, להניח - אסור. ורק לאלתר מותר. ולפי רש"י אין מושג של בורר בשני אוכלים. לפי זה שלוש שיטות: לרש"י אין כלל בורר בשני אוכלין. לרמב"ם יש, אבל בכל מה שבורר נחשב שבורר אוכל מפסולת. ולתוספות ורא"ש איזה שחפץ בו נחשב אוכל. וצ"ב.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

חננאל, רא"ש, וספר העיתים. וכן דעת המאירי¹⁷. והשו"ע¹⁸ נקט כלשון הרמב"ם. והרמ"א פסק כר"י.

ברירה במין אחד: כתב בתרומת הדשן, דלא חשיב ברירה אלא דווקא בשני מינים, ולא במין אחד כלל. ומכל מקום שני מיני דגים לאו מין אחד מיקרי. וכן פסק הרמ"א¹⁹.

ברירה בדברים מעורבים הניכרים: כתב בתרומת הדשן דמאוד היה כנגד סברת הלב, דשני מינים שניכרים בהפרדתם חתיכות גדולות שמונחים יחד, דיהא ברירה שייכא בהו. ודייק כן מהמרדכי²⁰. ושוב כתב דהסמ"ג לא חילק כן, ואין לחלק ולהקל בלא ראיה ברורה. וכן פסק הרמ"א²¹ להחמיר.

הבורר תורמוסים מתוך פסולת שלהם, חייב: רש"י פירש דאי לא שלקי לתורמוסים, מסרחי, הלכך מששלקום פעמיים ושלוש, חשיב ליה פסולת²². ורמב"ם פירש "שֶׁהַפְסָלֶת שֶׁלָּהֶן מִמֶּתֶקֶת אוֹתָן כְּשִׁישְׁלָקוּ עִמָּה, וְנִמְצָא (כשבוררם מפסולתם) כְּבוֹרֵר פְּסָלֶת מִתּוֹךְ אֶכְל, וְחִיב²³". וכן פסק השו"ע²⁴.

הסרת קליפה הדבוקה בפרי: כתבו ספר התרומה, סמ"ג, וסמ"ק, מרדכי, והגהות מיימוניות, בשם הירושלמי, שהמקלף שום מקליפתו החיצונה, חייב משום דש²⁵. וכשבורר וקולף כל גרעין מקליפתו הדקה הדבוקה בו, חייב משום בורר. ודווקא כשקולף להניח. אבל לאלתר, מותר²⁶. ודעת רבינו חננאל והערוך, שאין איסור בורר

17. המאירי דן בגירסת הרי"ף ובדעתו, וכתב גדולי הפוסקים גורסים בשמועה זו היו לפניו שני מיני אוכלין, ומפרשים בדבריהם שהאוכל האחד ראוי לאכול כשהוא חי והאחר אינו ראוי לאכול אלא לאחר שנתבשל, וזה בורר לו אותו שראוי לאכול כשהוא חי, והרי הוא כאוכל מתוך פסולת. אבל בשניהם ראויים לאכול חיים אין כאן ברירה אא"כ בהרבה מינים. ואיני רואה הפרש בדבר זה, אלא הן שני מינים הן הרבה מינים - כל שמכוין לברירה, ברירה היא. עיי"ש.

18. או"ח שיט"א; שיט"ג. מקורות - ירושלמי (פרק ז, הלכה ב; ה"ד בריטב"א). ר"י (ה"ד בתוספות). רא"ש (סי' ד). רמב"ם (הל' שבת ח"ב, יג). תוספות (ד"ה היו לפניו). ספר העיתים (סי' רכו). מאירי (ע"ד א', ד"ה גדולי).

19. או"ח שיט"ג, והמשנ"ב (ס"ק טו) כתב שהפמ"ג הסתפק בתפוחים חמוצים ומתוקים, אי מקרי מין אחד או לא. עוד כתב, דבשר צלי ומבושל, מקרי שני מינים. מקורות - תרומת הדשן (סי' נז).

20. דכתב, הילכך יזהר אדם מיני פירות שנתערבו כו', משמע דווקא כשהם מעורבים ואינם ניכרים, אבל בכה"ג אף על גב דאין כל מין ומין מסודר בפני עצמו, מ"מ לא מיקרי מעורב.

21. או"ח שיט"ג, וכתב המשנ"ב (ס"ק יד) דמכל מקום שייך בזה ברירה, כיון שאינן מסודרות כל מין בפני עצמו, אלא מעורבין יחד. עוד כתב המשנ"ב (ס"ק טו) ואפשר דאם תלויים כמה בגדים על הכותל ומחפש אחר בגדו שרוצה עכשיו ללבשו וע"י זה מוכרח לסלק מתחלה כל שאר הבגדים, לא הוי בכלל בורר. וכן אם מונחים בקערה כמה מינים יחד זה על זה, והמין שרוצה לאכול מונח למטה, ומסלק אלו שמונחין למעלה כדי שיוכל להגיע להמין שלמטה וליטלו, לא הוי בכלל בורר. ועיין בביה"ל. מקורות - תרומת הדשן (סי' נז).

22. ואי לא שלקי ליה - הואיל ואי שביק להו הכי דלא הדר שליק להו מסרחי, וכשהוא נוטל מתוך שאר מינין גרועין המעורבין בהן, כפסולת מתוך אוכל דמי, דהנהו שאר מינין לא מסרחי, דגמר להו בישולייהו פעם ראשונה ושניה. רש"י (ועיי"ש שני פירושים נוספים).

23. ואי שקלי ליה לתורמוסים לפני שנשלקו ונהיו מתוקים, מסרחי.

24. או"ח שיט"ה. מקורות - רמב"ם (הל' שבת ח"ג).

25. ובגדר דש, כתב האגלי טל (דש, ס"ק ג, אות ב) שהאיסור הוא רק באוכלים שדרך לקולפם קודם שעת אכילה (כגון קליפה עליונה שבאגוזים). אבל דבר שדרכו לקלפו בשעת אכילה. אין בו איסור דש, אם עושה כן כדי לאכול לאלתר. ולכן מותר לפצוע אגוזים בשבת, ואפילו בכלי (משנה שבת קכ"ב ב'), כיון שדרך לעשותה רק בשעת אכילה.

26. וכתב בביה"ל (שכא"ט, ד"ה לקלף), ולכאורה יש לדקדק דכיון דקולף בכלל בורר הוא, ליתסר אפילו לאכול לאלתר, דהא מי שקולף תפוחים ושומים ובצלים נוטל הפסולת ומניח האוכל! ונראה דכיון דאי אפשר בענין אחר, ודרך אכילתו בכך, לא מקרי פסולת מתוך אוכל, שאינו אלא לאכול התוך, וכל שהוא לאלתר שרי. אבל להניח אסור, דלא עדיף מאוכל מתוך פסולת.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

בפסולת המחוברת באוכל. והרמ"א²⁷ פסק כתרומה וסמ"ג.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שיט)

- א. הבוֹרֵר אֶכָּל מִתּוֹךְ פֶּסֶלֶת אוֹ שֶׁהָיוּ לִפְנֵי שְׁנֵי מֵינֵי אֶכָּלִים וּבוֹרֵר מִן מִמֵּין אֶחָד, בְּנֶפֶה וּבִכְבָּרָה חֵיֵב; בְּקִנּוֹן וּבְתִמְחֻי, פְּטוֹר אֲבָל אֲסוּר. וְאִם בָּרַר בְּיָדוֹ (כְּדִי) לֶאֱכֹל לְאַלְתֵּר, מֵתֵר.
- הגה: וְכָל מֶה שֶׁבוֹרֵר לְצַרְף אוֹתָהּ סֶעֱדָה שֶׁמִּסֵּב בָּהּ מִיָּד, מִקְרִי לְאַלְתֵּר (המגיד פ"ח ור"י נ"ב ח"ח ובית יוסף וטור ורא"ש). וְאֶפְלוּ אֲחֵרִים אוֹכְלִים עִמּוֹ, שְׂרִי (תוספות פ' כָּל גְּדוֹל). וְלִכְּוֹן מֵתֵר לְבָרֵר הֵיכָּל שְׁקוּרִין שְׁלֹאטִין מִן הָעֲלִין הַמַּעֲפָשִׁין שֶׁבּוּ כָּל מֶה שֶׁצָּרִיךְ לֶאֱכֹל בְּאוֹתָהּ סֶעֱדָה (בית יוסף סי' שכ"א).
- ב. הַבוֹרֵר אֶכָּל מִתּוֹךְ הַפֶּסֶלֶת, בְּיָדוֹ, לְהַנִּיחוֹ אֶפְלוּ לָבוּ בַּיּוֹם, נֶעֱשֶׂה כְּבוֹרֵר לְאוֹצֵר וְחֵיֵב.
- ג. הָיוּ לִפְנֵי שְׁנֵי מֵינֵי אֶכָּלִים מְעַרְבִּים, בּוֹרֵר אֶחָד מֵאֶחָד וּמֵנִיחַ הַשְּׁנִי כְּדִי לֶאֱכֹל מִיָּד.
- הגה: וְשְׁנֵי מֵינֵי דָגִים מִקְרִי שְׁנֵי מֵינֵי אֶכָּלִים וְאֲסוּר לְבָרֵר אֶחָד מִחֲבֵרוֹ אֶלָּא בְּיָדוֹ, כְּדִי לֶאֱכֹלוּ מִיָּד, אִף עַל פִּי שֶׁהַחֲתִיכוֹת גְּדוֹלוֹת וְכָל אַחַת נִכְרַת בְּכַף עֶצֶם. אֲבָל כָּל שֶׁהוּא מִן אֶחָד, אִף עַל פִּי שֶׁבוֹרֵר חֲתִיכוֹת גְּדוֹלוֹת מִתּוֹךְ קִטְנוֹת, לֹא מִקְרִי בְּרָרָה. וְאֶפְלוּ הָיוּ שְׁנֵי מֵינִים וּבוֹרֵר מִשְׁנֵיהֶם בְּיָחַד הַגְּדוֹלוֹת מִתּוֹךְ הַקִּטְנוֹת אוֹ לְהַפֵּךְ, שְׂרִי הוּאִיל וְאִינוּ בּוֹרֵר מִן אֶחָד מִתּוֹךְ חֲבֵרוֹ (תְּרוּמַת הַדָּשָׁן סי' נ"ז). וְאִם בָּרַר וְהַנִּיחַ לְאַחֵר זְמַן אֶפְלוּ לָבוּ בַּיּוֹם, כְּגוֹן שֶׁבָּרַר שְׁחֲרִית לֶאֱכֹל בֵּין הָעֶרְבִים, חֵיֵב.
- ד. הַבוֹרֵר פֶּסֶלֶת מִתּוֹךְ אֶכָּל, אֶפְלוּ בְּיָדוֹ אַחַת, חֵיֵב.
- הגה: וְאֶפְלוּ הָאֶכָּל מְרֵבָה וְיֵשׁ יוֹתֵר טָרַח בְּבִרְרַת הָאֶכָּל, אֶפְלוּ הִכִּי לֹא יִבָּרֵר הַפֶּסֶלֶת אֶפְלוּ כְּדִי לֶאֱכֹל לְאַלְתֵּר (בית יוסף).
- ה. הַבוֹרֵר תּוֹרְמוֹסִין מִתּוֹךְ פֶּסֶלֶת שְׁלֵהֶם, חֵיֵב מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּסֶלֶת שְׁלֵהֶם מִמַּתְקַת אוֹתָם כְּשִׁישְׁלָקוֹ אוֹתוֹ עִמָּהֶם וְנִמְצָא כְּבוֹרֵר פֶּסֶלֶת מִתּוֹךְ אֶכָּל, וְחֵיֵב.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכא)

יט. ... הגה: ... אֲסוּר לְקַלֵּף שׁוּמִים וּבְצָלִים כְּשֶׁקוֹלָף לְהַנִּיחַ, אֲבָל לֶאֱכֹל לְאַלְתֵּר, שְׂרִי. וְעֵינִן לְעִיל סִימָן שִׁי"ט (סמ"ג והגה"מ סִימָן כ"ב וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם סמ"ק וּתְרוּמַת הַדָּשָׁן וּרְבִנּוֹ יְרוּחִם).

אב מלאכה - טוחן

(שנינו במשנה: והטוחן.)

(ע"ד ב') אמר רב פפא: האי מאן דפריס סילקא (מחתך סֶלֶק הַדֵּק) חייב משום טוחן.

אמר רב מנשה: האי מאן דסלית סילתי (ראה להלן), חייב משום טוחן.

אמר רב אשי: ואי קפיד אמשחתא (לחותכם במידה), חייב משום מחתך.

27. או"ח שכא, יט. והביאם הב"י (סו"ס שכא). מקורות - ירושלמי (פ"ז, הלכה ב). התרומה (סי' רכ). סמ"ג (לאוין סה, מלאכת הלש). סמ"ק (מצוה רפב). הגהות מיימוניות (הל' שבת ח,ז, אות פ"ח, אות ה). רבינו ירוחם (נתיב יב, ח"ח). המאירי (שבת קל"ד א', ד"ה אין מסננין; ביצה ל"ד א', ד"ה מולגין). ערוך (ערך זר). רבינו חננאל (ע"ד א', ד"ה הדש הוא המפרק).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

האי מאן דפריס סילקא: דעת רש"י ורוב הראשונים, שמחתך ירקות דק דק. וכתב הרמב"ם: עניין טוחן הוא טחינת חלק גדול והפיכתו חלקים קטנים. ולפיכך חיתוך הירקות בשבת, או נסירת העץ לקחת הנסורת שלו, או שיפת מתכת לקחת הנסורת שלה, או ביקע העצים להסקה, כל זה תולדת טוחן. ודעת רבינו חננאל דפריס סילקא פירושו כעין כתישה ולא כעין חיתוך. וכ"כ הערוך וספר העיתים²⁸. וכן דעת הרא"ש²⁹. והשו"ע³⁰ פסק כרוב הראשונים.

חומרת איסורו: לדעת רוב הראשונים איסורו מהתורה, והוא תולדת טוחן. ודעת בעל העיטור שאין איסורו אלא מדרבנן³¹. וכ"כ רש"י, "דדמי לטוחן"³². והשו"ע³³ פסק כרוב הראשונים.

איזה ירקות נכללים באיסור: מהרשב"א והיראים נראה שבכל ירק מיירי³⁴. אמנם דעת הרמב"ן, רא"ה ורוב הראשונים, דדוקא סילקא שהוא מחוסר הכשר אחר, דהיינו בישול (ואינו נאכל כמות שהוא חי); ולאפוקי פת וכל דבר הראוי לאכילה ולא מחוסר הכשר אחר, דמותר, דאוכלא דאיפרת³⁵. וכן כתבו רמב"ם³⁶ ותוספות³⁷.

המחתך ירקות לאוכלן לאלתה: כתב הרשב"א: מסתברא דהא דפריס סילקא, דוקא במחתך דק דק, כדי לאוכלו למחר, או אפילו לבו ביום ולאחר שעה. לפי שדרכו של סילקא לחתכו דק דק בערב בשולו. וכל שדרכו בכך, ומניחו לאחר שעה חייב. אבל לאוכלו מיד, מותר³⁸. שלא אסרו על אדם לאכול מאכלו חתיכות גדולות או

28. וז"ל הערוך: האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן. פירוש, פריס סילקא שהוא כעין כתישה, ואינו כעין חיתוך, חייב משום טוחן. ויש מי שאומרים מאן דפריס, כמו (ישעיהו נח, ז): הֲלוֹא פֶּרֶס לְרֹעֵב לֶחֶמְךָ.

29. וצ"ב בדברי הרא"ש, שכן הביא הפירוש בשם רבינו חננאל, והוא תימה, שכן ר"ח והר"ף פירשו כן על מאן דסלית סילת. וראה קרבן נתנאל שם.

30. או"ח שכא"ב. מקורות - העיתים (ס' רכז). ערוך (ערך פרס א). רמב"ם (פירוש המשנה ז, ב). רא"ש (ס' ה).

31. ראה רמב"ם הנ"ל בפיה"מ, וכ"כ בהלכות (להלן). וכ"כ הסמ"ג (לאוין, ס' סה, אות ט, ד"ה הטוחן) וסמ"ק (מצוה רפב) ועוד. הדעה המקילה היא של ספר העיטור (עשרת הדיברות, הלכות יום טוב, דף קמו ב', "מחלוקת י"ב" בסופה) והוא כתבה ביחס למה שכתב בעל ה"יראים" ש"יזהר אדם שלא יפר פירות לפירורין דקים ושיעור פירתן ודקותן לא ידענא לפרש", ואסר משום טוחן. וכתב על זה בעל העיטור דליתא, אלא בסילקא וסילתי (בלבד) גזרו, דאורחיהו בהכי. והובאו דבריהם בשבולי הלקט (עניין שבת, סימן צב).

32. כן פירש רש"י בפרק מפנין (קכ"ח א', ד"ה שלא), וזה לשונו: שלא יקטום בכלי כדרך חול, כדאמרן (שבת ע"ד ב') האי מאן דפריס סילקא - דמי לטוחן (וכן העיר בהגהות רעק"א לש"ס, ע"ד ב'). וראה עוד בסוגיית פרפיסא, דפירש רש"י (פ"א ב', ד"ה חייב משום תולש), שמה שכתוב חייב, לאו דווקא אלא אסור.

33. או"ח שכא"ב.

34. שו"ת הרשב"א (ח"ד ס' עה). יראים (השלם ס' רעד). ועיין תוספות שבת פרק ואלו קשרים (ק"ד ב', ד"ה אלא, שלכאורה סוברים כן; ודלא כמ"ש"כ תוספות כאן, ע"ד ב', ד"ה האי מאן).

35. כ"כ המיוחס לר"ן בשם הרא"ה. וכתב שם בשם בעל התרומה דמותר לחתוך בצלים בשבת בין ביד בין בסכין, כיון דנאכל כמות שהוא, והכין הוא בירושלמי. וכ"כ בחידושי הריטב"א בשם ר"י, ושכן הורה הרא"ה בשם הרמב"ן. וכ"כ המאירי (שבת ק"ד ב') ועוד. ולשיטתם, אין בעצם הקציצה איסור טוחן, אלא כשהיא הכשר לדבר מה, אם לבישול אם לדבר אחר.

36. שכתב (הל' שבת ז, ה; כא"ח) שהוא דוקא כשמחתך הירק לבשלו. ומשמע שמדובר דווקא בירק שאינו נאכל כמו שהוא חי. וכ"כ הרבה ממפרשי הרמב"ם. וראה ב"י (או"ח שכא"ב, טיב) שהסתפק בדבריו.

37. וז"ל: דוקא בסילקא שייך טחינה. אבל שאר אוכלין, שרי.

38. וריב"ש (ס' קפד) הביא דבריו וכתב שאף אם נאמר שהתיר אפילו בכלי לאלתר, היינו בכלי כגון סכין, שאינו מיוחד לטחינה. אבל המורג חרוץ, שמיוחד לטחינה זו, אסור. ועיין לקמן. וכן הוא במשנ"ב (ס"ק מד).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קטנות. וכן פסק הרמ"א³⁹.

האי מאן דסלית סילתי: דעת רש"י, שמבקע עצים דקים להבעיר אש. ודעת הרי"ף, שהכוונה לעצי דקלים שיש בהם נימים וכשמפרק אותם יוצא מהם כמין קמח דק דק. לפיכך המנפצו חייב משום טוחן⁴⁰.

שימוש בכלי המיוחד לחיתוך דק: כתב הריב"ש שאסור לגרוד הגבינה בשבת בכלי שהוא מורג חרוץ בעל פיפיות. וכן פסק השו"ע⁴¹.

טוחן אחר טוחן: כתבו **יראים, סמ"ג, סמ"ק, ומרדכי**, דמותר לפרר לחם אחרי שנטחן כבר, דלא מצינו טוחן אחר טוחן. וכן פסק הרמ"א⁴².

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכא)

ט. מתיר לחתוך בשר מבשר או צלי, דק דק בספין.

הגה: אבל אסור לחתוך דק דק בשר חי לפני העופות, הואיל ואינו יכולין לאכלו בלא חתוה, קמפשיי לה אכל (תרומת הדשן סי' נ"ז) וע"ל סי' שכ"ד, (ס"ז).

י. אסור לגרוד הגבינה בשבת במורג חרוץ בעל פיפיות שקורין ראליי"ו.

יב. המחתך הירק דק דק, חייב משום טוחן.

הגה: והוא הדין דאסור לחתוך גרוגרות וחרובים לפני זקנים (בית יוסף בשם תוספתא). ודוקא פרות וכדומה לזה, אסור. אבל מתיר לפרר לחם לפני התרנגולים, דהואיל וכבר נטחן אין לחוש, דאין טוחן אחר טוחן (הגהות מימוני פרק כ"א ומרדכי ור"ן פרק כלל גדול וסמ"ג). וכל זה לא מירי אלא לחתוך ומניח, אבל אם לאכלו מיד, הכל שרי מדי דהוי אבוהר לאכל מיד, דשרי (תשובת הרשב"א והר"ן פרק כלל גדול), כדלעיל סי' שי"ט.

אב מלאכה - אופה

(שנינו במשנה: והאופה).

(ע"ד ב') אמר רב אחא בר רב עזירא: האי מאן דשדא סיכתא לאתונא (השליך יתד של עץ לח לתנור חם ליבשו שיתקשה)⁴³, חייב משום מבשל.

(ומקשה) פשיטא! (ומתרץ) מהו דתימא לשרורי מנא קא מיכוין (לחזק היתד, ואינו בישול), קא משמע לן דמירפא

39. או"ח שכא"ב. ובב"י מבואר שסמך על היתר זה של הרשב"א, עיי"ש. והמשנ"ב (ס"ק מה) כתב ויש מפקפקין על היתר זה. וגם בב"י כתב שאף מי שמכוין לאכול מיד, ג"כ יזהר לחתוך לחתיכות גדולות קצת. מקורות - רשב"א (שו"ת ח"ד, סי' עה).

40. הובאו הפירושים בערוך (ערך סלת א).

41. או"ח שכא"ב. וכתב המשנ"ב (ס"ק לו) דכיון שהכלי מיוחד לכך, הרי זה דרך חול, ודמי לשחיקת תבלין במכתשת. והוא הדין בכלי אחר המיוחד לכך. ואם כן, אפילו לאכול מיד אסור. האחרונים מקשים ממה שפסק השו"ע (שי"ט) שמותר לסנן יין או מים צלולים במשמרת, ולא אסר משום עובדין דחול. וראה שו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד, סי' עד). מקורות - ריב"ש (שו"ת, סי' קפד).

42. או"ח שכא"ב; שכא"ב. מקורות - יראים (סי' רעד). סמ"ג (לאוין סי' סה). סמ"ק (מצוה רפב). מרדכי (כלל גדול, סי' שסה).

43. רש"י. והגאונים ורמב"ם (הל' שבת טו, פירשו שהוא מבשל כלי אדמה דקין).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

רפי והדר קמיט (וכשמתרפה בתחילה, הוא בישולו).

אמר רבה בר רב הונא: האי מאן דארתח כופרא (מרתח זפת להתיכו), חייב משום מבשל.

(ומקשה) פשיטא! (ומתרץ) מהו דתימא כיוון דהדר ואיקושא (חוזר ומתקשה) אימא לא, קא משמע לן.

שיטות הראשונים

עניין הבישול ודין המתיר: כתב הרמב"ם⁴⁴: עניין הבישול הוא לרכך הגופים הקשים, ולפיכך המתיר אחת מן המתכות או המחמם אותה הרי זה תולדת אופה, אע"פ שלא הבעיר אש ולא ליבה אותה, אלא הכניס אותה המתכת לתוך אש בוערת עד שנתחממה.

אב מלאכה - גוזז ומלבן

(שנינו במשנה): הגוזז את הצמר, והמלבנו (חייב).

(ע"ד ב') אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הטווה צמר שעל גבי בהמה בשבת, חייב שלוש חטאות: אחת משום גוזז, ואחת משום מנפץ, ואחת משום טווה.

רב כהנא אמר: אין דרך גזיזה בכך, ואין דרך מנפץ בכך, ואין דרך טווי בכך.

תנו רבנן: התולש את הכנף (נוצה גדולה מכנף העוף), והקוטמו (לאחר שתלשו, חותך ראשו הדק, הראוי להכניסו לכר) והמורטו (את השיער מהזנב לשים בכר), חייב שלוש חטאות.

ואמר רבי שמעון בן לקיש (בביאור הדברים): תולש, חייב משום גוזז⁴⁵. קוטם, חייב משום מחתך (שמקפיד לחתוך עד מקום שהוא ראוי). ממרט, חייב משום ממחק.

שיטות הראשונים

גוזז וקוצר: כתב הרמב"ן דבגוזז פשיטא לן דלאו משום עוקר דבר מגידולו הוא, דנימא דוקא מחיים, דא"כ היינו קוצר, אלא אפילו לאחר שחיטה. ודוקא דרך גזיזה, אבל דרך תלישה לא מחייב. דאין קוצר אלא בגידולי קרקע, כדקאמרינן בדישה. ודעת הרמב"ם שבגוזז חייב גם משום גוזז וגם משום קוצר, היינו עוקר דבר מגידולו⁴⁶.

הטווה את הצמר מן החי: כתב הרמב"ם שפטור, כרב כהנא, "שאינו דרך גזיזה בִּכְף, ואין דרך נפוי בִּכְף, ואין דרך טויה בִּכְף". וכן פסקו רבינו חננאל והרא"ש⁴⁷.

44. פיה"מ שבת ז,ב.

45. פירוש, ודלא כמאי דס"ד בבכורות (כ"ה א') שהוא משום עוקר דבר מגידולו (שהוא תולדת קוצר, ראה ע"ג ב', ק"ז ב', רמב"ם שבת חג). ואסיקנא דמשום גוזז הוא (חייב), דליכא עוקר דבר מגידולו אלא בגדולי קרקע. ריטב"א.

46. כן כתב המנחת חינוך (מוסף השבת, גוזז, ס"ק יב) בדעת הרמב"ם. וכתב דאפשר דווקא מן החי, אבל מן המתה הוה ליה כתאנים שיבשו וגם האילן נתייבש, כיון דאין להם יניקה כלל, עיי"ש. מקורות - רמב"ן (ע"ד ב', ד"ה הא דאמרינן).

47. מקורות - רמב"ם (הל' שבת טז,ז). ר"ח (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' ו).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

גוזז ותולש בבהמה: הגוזז חייב, בין מן החי בין מן המת, אפילו מן השלח שלהן (עור כשנפשט מן הבהמה). אבל התולש ביד, מן החי פטור, דאין דרך לתלוש, דכאיב לה⁴⁸. ומן המתה חייב, דדרך לתלוש כמו לגזוז⁴⁹.

תלישת נוצה מעוף מת: דעת הרמב"ן, הר"ן, והמאירי, שבתולש כנף מן העוף, אין חילוק בין מחיים לאחר מיתה. וגם התולש ממת, חייב משום גוזז⁵⁰. וכדאמרין בתוספתא, אפילו מן השלח. וכדתני בירושלמי תלש מן המתה חייב. ודעת רש"י והאור זרוע, שדוקא תולש מעוף חי חייב⁵¹.

48. משנ"ב (שמא, ס"ק ה). וכתב בשעה"צ (ס"ק ו) דכן איתא בהדיא בבכורות כ"ה א'. ופטור גם משום עוקר דבר מגידולו, דהוא כלאחר יד, כדאיתא בגמרא שם. ועל כל פנים מדרבנן אסור.

49. וכן פסק המשנ"ב (שמא, ס"ק ה). מקורות - רמב"ן (חי' ע"ד ב', ד"ה הא; הל' בכורות פ"ג). רא"ש (סי' ו; בכורות גה).

50. ואדרבה, בתולש ממת יש חומרא, שכן גם בבהמה, שכשהיא חיה אינו חייב כשתולש ממנה, אלא רק כשגוזז בכלי, מכל מקום כשמתה, תלישתה היא גזיזה וחייב.

51. מש"כ בשם רש"י שדוקא בעוף חי חייב, כן הוא במאירי בשמו ("גדולי הרבנים"), וכ"כ ברש"י שעל הרי"ף. וכ"פ אור זרוע (ח"ב, הלכות שבת, סימן סג), וז"ל: התולש את הכנף, פירוש, נוצה גדולה מכנף עוף חי.